

افزایش قیمت مواد غذایی و گروه‌های آسیب‌پذیر

سپر غذایی

دیدگاه دکتر بهاء الدین نجفی، استاد اقتصاد کشاورزی دانشگاه شیراز و عضو هیأت تحریریه ماهنامه «اقتصاد ایران»

اخیر رخ داده است.

در ساختار ناقص حاکم بر بازار محصولات کشاورزی و به ویژه مواد غذایی، کاهش عرضه مواد غذایی در مقایسه با تقاضا و حتی چشم‌انداز کاهش عرضه می‌تواند زمینه را برای افزایش شدید قیمت‌ها فراهم سازد. در این میان پول‌های سرگردان و یا نقدینگی بالای گروهی از سوداگران گرایش به خرید و ذخیره‌سازی محصولات غذایی را که قابلیت نگهداری بیشتری دارند، افزایش داده و زمینه را برای بورس بازی و افزایش شدید قیمت، مانند آنچه در مورد برنج شاهد بودیم، فراهم می‌سازد.

ایران مانند بسیاری از ممالک دیگر به کاهش تعرفه واردات محصولات کشاورزی و غذایی و ایجاد ممنوعیت و یا محدودیت صادرات محصولات کشاورزی از طریق

افزایش تعرفه‌ها اقدام کرده است. در کشور ما برخی موارد، مانند آنچه در بازار برنج شاهد بوده‌ایم، این سیاست، به سبب دیرنگام بودن اقدام و تورم بالای موجود، اثرات کوتاه مدت اندکی داشته است. اقدامات شتاب زده مانند باز کردن در انبارها و یا کنترل قیمت‌ها از طریق افزایش تعداد بازرسان و یا اعمال جریمه‌ها نیز - چنانچه تجربیات گذشته نشان می‌دهد - کارساز نبوده و می‌تواند موجب فراهم آوردن زمینه برای فساد، افزایش هزینه‌های بازاریابی و در نتیجه، افزایش بیشتر قیمت‌ها گردد. محدودیت‌های صادراتی و کاهش بی‌رویه محصولات غذایی نیز می‌تواند سبب تضعیف انگیزه تولید در میان کشاورزان و در نتیجه، کمبود عرضه و افزایش بیشتر قیمت‌ها در آینده گردد.

راهکارهای مقابله با افزایش قیمت مواد غذایی

با توجه به اثرات زیان‌بار افزایش قیمت غذایی بر گروه‌های فقیر و کم درآمد جامعه در کوتاه مدت، می‌توان به برنامه‌هایی چون، تغذیه کودکان، تغذیه مدارس و هدفمند ساختن یارانه غذا و یا کمک‌های نقدی به گروه‌های کم درآمد شهری و روستایی اشاره کرد. در ایران، با تبدیل برنامه عمومی یارانه غذا به یارانه هدفمند، بدون افزایش هزینه، می‌توان گروه‌های کم درآمد را به خوبی و بدون هیچ‌گونه هزینه اضافی، تحت پوشش برنامه‌های حمایتی قرار داد. در بسیاری از کشورها، در وزارت کشاورزی، مرکز اطلاعات بازار می‌تواند با جمع‌آوری اطلاعات از مراکز تولید و بازار محصولات کشاورزی نسبت به تجزیه و تحلیل وضعیت عرضه، تقاضا و قیمت بازار داخلی و جهانی محصولات کشاورزی اقدام و ضمن اطلاع‌رسانی به تولیدکنندگان و عوامل بازاریابی محصولات کشاورزی، در تنظیم بازار داخلی محصولات کشاورزی به دولت کمک نماید. در بلندمدت، راهکار اصلی، افزایش تولیدات کشاورزی می‌باشد. در این راستا بایستی دولت به افزایش سرمایه‌گذاری‌های میان و بلندمدت در تحقیقات و ترویج کشاورزی، امور زیربنایی و بازاریابی محصولات غذایی و کشاورزی اقدام نماید.

به منظور تقویت انگیزه تولید و به کارگیری تکنولوژی در کشاورزی، دولت بایستی از سیاست‌های محدودسازی صادرات و کاهش بی‌رویه تعرفه وارداتی مواد غذایی اجتناب و در عوض برای کمک به گروه‌های فقیر و کم درآمد از برنامه‌های حمایت اجتماعی مانند هدفمندی یارانه غذا، تغذیه دانش‌آموزان در مناطق محروم، برنامه‌های کمک به تغذیه زنان باردار و کودکان استفاده نمایند. ■

افزایش قیمت مواد غذایی در کشور که در رأس آن، سه برابر شدن قیمت برنج طی هفته‌های گذشته تجلی نمود، بیشترین فشار را بر گروه‌های کم درآمد جامعه، به ویژه گروه‌هایی که دارای حقوق و دستمزد ثابت بوده و واکنشی در برابر این افزایش قیمت، جز کاستن از کمیّت و کیفیت مواد غذایی سفره خود ندارند، وارد ساخته است. در این میان، خانوارهای کم درآمد که در مقابل قیمت‌های سرسام‌آور غذا مورد حمایت قرار نمی‌گیرند، چاره‌ای جز کاهش مصرف غذا و انتقال به رژیم‌های غذایی نامتعادل‌تر نداشته که نتیجه آن، سوءتغذیه و اثرات زیان‌بار بر سلامتی آنان در کوتاه و بلندمدت است. در این میان، این سؤال مطرح می‌شود که افزایش قیمت مواد غذایی ناشی از چه عواملی است و نقش هر یک از این عوامل در این فرآیند، به چه میزان می‌باشد؟

بررسی‌های دقیق‌تر نشان می‌دهند که عوامل مختلف داخلی و خارجی در افزایش قیمت مواد غذایی در کشور نقش دارند.

افزایش قیمت مواد غذایی در طول چند سال گذشته، حساسیت قابل ملاحظه‌ای را در رابطه با وضعیت غذا و تغذیه گروه‌های فقیر در کشورهای در حال توسعه به وجود آورده و حتی در برخی ممالک، شورش‌های داخلی ایجاد کرده است. هرچند قیمت‌های واقعی مواد غذایی هنوز از اوج خود در دهه ۱۳۷۰ پایین‌تر است، اما با افزایش شدیدی مواجه شده است.

در سال ۲۰۰۷، شاخص قیمت مواد غذایی، بر اساس گزارش سازمان غذا و کشاورزی جهانی (فائو) به میزان تقریباً ۴۰ درصد، در مقایسه با ۹ درصد سال قبل از آن افزایش یافته و در ماه‌های

نخستین سال ۲۰۰۸ نیز دوباره با افزایش بیشتری مواجه شده است. تقریباً همه محصولات غذایی، جزئی از افزایش روند کلی قیمت را بر عهده داشته‌اند. از سال ۲۰۰۰ - سال پایین‌ترین سطح قیمت‌ها - قیمت گندم در بازار جهانی سه برابر و قیمت ذرت دو برابر شده است. قیمت برنج در فروردین امسال جهش یافته و قیمت فرآورده‌های لبنی، گوشت قرمز، مرغ و روغن نخل نیز افزایش زیادی یافته است. از عوامل عمده‌ای که سبب افزایش قیمت غذای جهانی شده می‌توان از افزایش بهای انرژی، گرایش کشاورزان آمریکایی به تولید ذرت برای تولید اتانول برای مصارف سوخت، افزایش تقاضا برای مواد غذایی در نتیجه افزایش جمعیت و به ویژه، افزایش درآمد در کشورهایی مانند چین و هندوستان، خشکسالی در برخی از کشورها به ویژه استرالیا به عنوان بزرگ‌ترین تولیدکننده گندم و همچنین، بورس بازی نام برد.

تورم، خشکسالی و بورس بازی

یکی از عوامل عمده افزایش قیمت مواد غذایی در کشور، تورم یا افزایش عمومی قیمت‌ها می‌باشد. افزایش شتابان تورم در دو سال اخیر - که بر اساس گزارش بانک مرکزی، بدون احتساب بهای مسکن، به بالای ۲۵ درصد در ماه‌های اخیر رسیده است - موجب افزایش قیمت نهاده‌های کشاورزی، حمل‌ونقل و کالاهای مصرفی خریداری شده از سوی کشاورزان گردیده که این جریان موج افزایش هزینه تولید و بهای تمام شده مواد غذایی را به همراه داشته است.

بدون شک یکی از عوامل مؤثر در افزایش قیمت مواد غذایی می‌تواند پدیده خشکسالی و کاهش بارندگی در بسیاری از مناطق کشور باشد. اما این پدیده که مربوط به سال زراعی گذشته می‌باشد، بیشتر می‌تواند آثار خود را در نیمه دوم سال جاری نشان دهد، در حالی که بیشترین افزایش قیمت مواد غذایی در ماه‌های